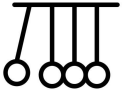

Myanmar'ın Rohingyaları "Vatansız" İlan Etmesi ve Hukuki Sonuçları

LAW

AHSEN ORUÇ

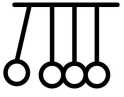

Özet

Bu çalışma, Myanmar’da yaşayan Rohingya Müslümanlarının vatansızlaştırılması sürecini ve bunun insani, toplumsal ve hukuki sonuçlarını ele almaktadır. Myanmar’ın etnik ve dinî açıdan çeşitlilik gösteren yapısı içinde Rohingyalar uzun yıllardır ayrımcılık, şiddet ve zorunlu göç gibi ciddi hak ihlalleriyle karşı karşıya kalmıştır. 1982 Vatandaşlık Yasası ile vatandaşlıktan çıkarılan Rohingyalar, eğitim, sağlık, çalışma ve güvenlik gibi temel haklara erişimde büyük kısıtlamalar yaşamıştır. Özellikle Arakan bölgesinde yaşanan askeri operasyonlar ve topluluklar arası çatışmalar yüz binlerce kişinin Bangladeş başta olmak üzere komşu ülkelere göç etmesine neden olmuştur. Bu makale, Rohingyaların tarihsel arka planını, vatansızlık kavramını ve yaşanan olayların uluslararası hukuk açısından sonuçlarını incelemektedir.

Myanmar

Myanmar ülkesini daha önce belki direkt olarak, belki de eski adı ile “Burma” olarak duymuş olabilirsiniz; ama ben yine de yazıma oluşabilecek kafa karışıklıklarını önlemek için biraz ülkenin kendisinden bahsederek başlamak istiyorum. 1948 yılında İngiltere’den bağımsızlığını kazanarak ayrılan bu ülke Güneydoğu Asya’nın ikinci en büyük ülkesidir. Kendi bağımsızlıklarını kazanmış olmalarına ne kadar aksini düşündürebilecek olsa da, Myanmar’ın tarihi etniklere bağlı çatışmalar, iç savaş, zayıf yönetim ve yoksunlukla birlikte bilinmektedir. 57 milyonluk nüfusunun çoğunluğu Budist olan ülkenin içinde 135’ten fazla azınlık grubu ve 100’den fazla dil bulunması bu huzursuzlukların temelini oluşturur. 2021’de askeri darbeye birlikte hükümetin devrildiği ülkede bu olayların bilinen en büyüğü Rohingyaların vatansızlaştırılması; daha bilinen adıyla “Arakan Soykırımı”dır.

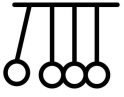

Rohingyalar Kimdir?

Rohingyaları araştıracak olursanız, pek çok makalede onlara farklı isimler verildiğini görürsünüz: “dünyanın en büyük vatansız nüfusu” ya da “dünyanın en çok zulüm gören toplumu” gibi. Ülkenin çoğunluğu, aksine, Budist değil, Müslümandır. Ne kadar geçmişte, ilk olarak nerede oldukları tartışma konusu olsa da, çoğu tarihçinin ve bazı Rohingya'ların söylediklerine göre 12. yüzyıldan beri Burma topraklarında hayatlarını sürdürüyorlardı. 1,1 milyonluk nüfus ülkenin %4'ünü kapsıyordu. Ancak özellikle 1962'de yaşanan askeri darbeden sonra, din, dil ve ırk çeşitliliği geniş olan bu ülkede Rohingya'ların uğradığı muamele çoğunluktan farklıydı. 1978 yılında karşılaştıkları trajik katliam, tecavüz ve zulümden 4 sene sonrasında, yaşadıkları topraklarda 135'ten fazla etnik gruptan onları dışlayan, onları vatansız kılan bir sistemle karşılaştılar.

Vatansızlık Ne Demek?

Asıl olayların derinliğine inmeden önce, ne anlama geldiğini anlamamız gereken bir kavram olduğunu düşünüyorum: vatansızlığın ne anlama geldiği ve insanları nasıl koşullara sürüklediği. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) tarafından vatansızlık kavramı “hiçbir devlet tarafından hukukun işleyişi çerçevesinde vatandaş olarak kabul edilmemek” olarak tanımlanmıştır. Kısacası, vatansız olmak, hiçbir ülkenin uyruğuna bağlı olmamak; kimliksiz olmak anlamına gelmektedir. Bazı kişiler direkt olarak vatansız olarak dünyaya gelirken, bazıları ise sonradan vatansız hale gelir. Arakan'da yaşamını sürdüren Rohingya'lar, sonradan vatansızlaştırılan toplumların en büyük örneklerinden biridir. Her ne olursa olsun, vatansızlaştırmanın nedeni fark etmeksizin, vatansızlık bireylerin haklara erişimini kaldırdığı için çok ciddi sorunlara yol açar. Vatanı ve kimliği olmayan

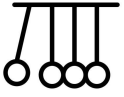

bireyler, eğitim alma, bir işte çalışma, barınma, evlenme, sağlık hizmetlerinden yararlanma gibi yaşamı sürdürmek için temel düzeyde gerekli olan pek çok hakka erişimlerini büyük ölçüde kaybederler. Bu durum, şimdi anlatacağım olayların ciddiyetini ve nedenlerini açık bir şekilde göstermektedir.

Arakan Soykırımı - Vatansızlaştırılma

Günümüzden 44 yıl önce, Rohingyaların yüzyıllarca hayatını sürdürdüğü Arakan topraklarının içinde devlet tarafından resmî şekilde vatansız ilan edilmesinden sonra çektikleri zulmün ve acının haddi hesabı yoktur. Olayın başlangıcından günümüze kadar neredeyse her yıl yüz binlerce Rohingya, “vatansız” kimliğinin getirdiği zorluklar sebebiyle kendi evlerini terk edip, özellikle Myanmar’ın komşu ülkeleri olan Bangladeş, Tayland ve Malezya gibi Güneydoğu Asya ülkelerine deniz yoluyla göç etmek zorunda bırakıldı. Vatansız olarak tanımlanmalarının gösterilen nedeni ise, bağımsızlık kazanılmadan önce, İngiliz yönetimi altındayken Rohingyaların yaptıkları göçün “yasa dışı” olarak tanınıyor olmasıydı. Göç edenlerin ise, çoğu röportajda görüleceği üzere, tek bir isteği vardı: Myanmar’a geri gönderilmemek. Bir yandan da diğer ülkelerle ilişkiler nedeniyle göç edemeyip Arakan’da hayatlarını sürdürmek zorunda kalanlar ise 2012 yılında çıkan topluluklar arası şiddet olaylarında dikkatin yoğunlaştığı nokta oldu. Bu olaylar sebebiyle yaklaşık 168.000 kişi daha yerinden edildi. Ancak bunlar sadece buzdağının görünen kısmı; olayın asıl derinliği yaşanan onca göçten ve olaydan sonra Myanmar’da kalan Rohingyaların çoğunun yaşadığı Arakan’da 2016 yılında yaşanan soykırıma bağlanmaktadır.

Olay, 2016 yılının sonlarına doğru bazı silah taşıyan bireylerin Bangladeş ile göç sorunlarının yaşandığı sınırdaki Arakan sınır polisine yaptığı saldırı sonucunda yaklaşık 9 personelin ölümü ve 4 personelin ağır yaralanması ile başladı. Çatışmayı başlatanların

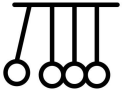
Rohingyalı Müslümanlar olduğu düşünülerek baskılar giderek arttı. Bunun üzerine Myanmar ordusu Arakan Müslümanlarına bir sürü operasyon düzenledi. Bu operasyonlar sırasında 230 kişi tutuklandı ve onlarca kişi öldürüldü. Bunun üzerine tekrar on binlerce Rohingya evini terk etmek durumunda kaldı. Olay, bu kadar yaşananın üstüne dünya tarafından incelenmeye, Birleşmiş Milletler tarafından ele alınmaya başlandı.

Kaçan Rohingyaların Gözünden

Olayın yaşayanlar için zorluğunu anlamak için ele alabileceğimiz pek çok kişisel hikâye vardır. BBC'nin dört sene önce yayınladığı bir makalede Hindistan'a göç eden Arakanlı Müslümanların "Bizi öldürün ama kaçıttığımız Myanmar'a geri göndermeyin." cümlesi anlatılır. Kaçan yüz binlerce müslümandan biri olan Rehman, eşiyle birlikte Bangladeş'e gitmek zorunda bırakıldı. Bir yıl sonrasında kızları Yasmin doğunca yaşadıkları "ada hapishanesi"nin şartları sebebiyle Bangladeş'ten ayrılmalarının daha iyi bir gelecek sağlayacağını düşünerek 2020 yılında 10.000 ile 40.000 arasında Arakanlının olduğu düşünülen Hindistan'a gittiler. Ancak burada da Hindu hükümet onları "yasa dışı mülteciler" olarak tanıttığında kaderlerini en baştan tekrar eden bir konuma düştüler. Başladıkları yere geri gönderilmekten, yaşadıklarını tekrar yaşamak durumunda kalmaktan ve çocuğunun hayatını mahvolmasından korkan Rehman'ın ise şu cümleleri ön plana çıkarılmaktadır: "Çocuğumun geleceği kasvetli görünüyor. Hindistan hükümeti de bizi istemiyor ama Myanmar'a sınır dışı edilmektense bizi öldürmelerini tercih ederim."

Hukuki Sonuçlar

Uzun yıllar boyunca süren bu zulüm, 2016 yılından itibaren Birleşmiş Milletler (BM) tarafından ele alınmaya başlandı. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi, Arakan'da

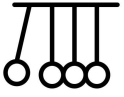

yaşanan soykırımı “mide bulandırıcı” olarak tanımlamış ve böyle bir şiddetin kabul edilebilir olmadığını belirtmiştir. Durumun bir “temizlenme operasyonu” olarak nitelendirilmesinin normal kabul edilemeyeceği ifade edilerek, Myanmar liderliğinin acilen operasyonlara son vermeye çağırıldığı vurgulanmıştır.

Son olarak, olayın hukuki boyutunu ve yanlışlığını daha iyi anlamak amacıyla Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin maddelerini inceleyebiliriz. Sözleşmenin 2. maddesi “Yaşam Hakkı”, 3. maddesi “İşkence Yasağı”, 5. maddesi “Özgürlük ve Güvenlik Hakkı” ve 7. maddesi “Kanunsuz Ceza Olmaz” hükümleri, Myanmar’ın Rohingya’lara yönelik silahlı operasyonlar düzenlemesinin, onların güvenliğini kısıtlamasının, ölümlerine sebep olmasının ve onları göç gibi zor şartlar altında bırakmasının uluslararası hukuk altında yasak olduğunun ve Myanmar’ın bu hukuki yükümlülükleri görmezden geldiğinin göstergesidir.

Sonuç

Sonuç olarak, Rohingya Müslümanlarının Myanmar’da yaşadığı süreç vatansızlığın bireyler ve toplumlar üzerinde ne kadar ağır sonuçlar doğurabileceğini açıkça göstermektedir. Vatandaşlıktan çıkarılmalarıyla birlikte temel haklara erişimlerini büyük ölçüde kaybeden Rohingya’lar, şiddet, zorunlu göç ve güvensizlik içinde yaşamaya zorlanmıştır. Arakan’da yaşanan olaylar ve ardından gelen kitlesel göçler, bu durumun yalnızca bölgesel bir sorun olmadığını, aynı zamanda uluslararası toplumun dikkatini çeken ciddi bir insan hakları meselesi olduğunu ortaya koymuştur. Birleşmiş Milletler tarafından yapılan değerlendirmeler ve uluslararası hukuk çerçevesinde incelenen maddeler de yaşananların temel insan haklarıyla bağdaşmadığını göstermektedir. Bu nedenle Rohingya’ların yaşadığı durum, vatansızlığın ve ayrımcılığın insan hayatı üzerindeki yıkıcı etkilerini gösteren önemli bir örnek olarak değerlendirilmektedir.

Kaynakça

1. "Myanmar's Troubled History: Coups, Military Rule, and Ethnic Conflict." *Council on Foreign Relations*, Council on Foreign Relations, 31.01.2022, www.cfr.org/backgrounders/myanmar-history-coup-military-rule-ethnic-conflict-rohingya.
2. "Myanmar Country Profile." *BBC News*, BBC, 26.05.2023, www.bbc.com/news/world-asia-pacific-12990563.
3. "Myanmar - Genocide of the Rohingya", World Without Genocide, <https://worldwithoutgenocide.org/genocides-and-conflicts/myanmar>
4. "Myanmar: Rohingya Müslümanları Kim?", Medium, 11.9.2017, <https://medium.com/guneydogu-asya/myanmar-rohingya-muslumanlari-kim-1caae2134fd7>
5. "The Rohingya: The World's Largest Stateless Population" Doctors Without Borders, <https://msf.org.au/rohingya-worlds-largest-stateless-population>
6. "Arakanlı Müslümanlar: Bizi Öldürün ama Kaçtığımız Myanmar'a Geri Göndermeyin", 25.08.2022, BBC News Türkçe, <https://msf.org.au/rohingya-worlds-largest-stateless-population>
7. "Myanmar Says Nine Police Killed by Insurgents on Bangladesh Border." *The Guardian*, Guardian News and Media, 10.10.2016, www.theguardian.com/world/2016/oct/10/myanmar-nine-police-killed-insurgents-bangladesh-border.
8. "UN Condemns 'Devastating' Rohingya Abuse in Myanmar", BBC, 03.02.2017, <https://www.bbc.com/news/world-asia-38858655>
9. "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi", Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, <https://www.bbc.com/news/world-asia-38858655>
10. "Devastating cruelty against Rohingya children, women and men detailed in UN human rights report", United Nations, 03.02.2017, <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2017/02/devastating-cruelty-against-rohingya-children-women-and-men-detailed-un?LangID=E&NewsID=21142>

